

Türk Kültürü İncelemeleri Dergisinde Hindî Mahmûd ve Eserleriyle İlgili Yayımlanan Bir Makale Hakkında *

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KARATAŞ**

Türk Kültürü İncelemeleri dergisinin 26. sayısında (Ekim 2012) Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Hakan Yekbaş tarafından “16. Asırda Yaşamış Bir Şairin Sergüzeşti: Hindî Mahmûd ve Eserleri” başlıklı bir makale yayımlandı. Söz konusu makale sebebiyle kaleme almak zorunda kaldığımız bu yazıda genel geçer araştırma yöntemlerini hatırlatıp akademik makalelerde her geçen gün daha sık karşımıza çıkan bazı problemlere ana hatlarıyla değinecek ve makalenin değerlendirmesini yapacağız.

Hindî Mahmûd XVI. asrın unutulmuş, adı tezkirelere bile girmemiş şâirlerinden birisidir. 1960'lara kadar kimsenin kendisinden bahsetmediği, tarih yazarlarının ve araştırmacılarının dikkatlerinden kaçan Hindî Mahmûd şimdiki bilgilerimize göre *Kısas-ı Enbiyâ* ve *Sergüzeştname* isimli iki hacimli manzum eserin şâiridir. G. M. Meredith-Owens 1950'li yılların sonlarında British Library'de kayıtlı (Or. 12173) *Kısas-ı Enbiyâ* nüshasından haberdâr edilince eseri incelemiş, hem manzumeyi hem de şâirini hayli ilginç bularak 1960'da konuyla ilgili “Traces

* Bu yazı *Türk Kültürü İncelemeleri* dergisinde yayımlanmak üzere kaleme alındı. Ancak Dergi'nin edebiyat editörü Doç. Dr. Üzeyir Aslan akademisyen ahlâkiyla bağdaşmayan bir tavırla yazıyı **bizim haberimiz ve rızamız olmadan** bir yığın müdâhele ile yayımladı (28. sayı, İstanbul 2013, s. 181-194). Dergi'nin “Yayın Esasları”nda “Editör gönderilen yazılara istediği gibi müdâhele edebilir” şeklinde bir madde olmadığına/olamayacağına göre tamamen keyfî bir tutumla ilâve ve çıkarımlarda bulunup bağlamından kopararak yazıyı yayımlamak “ilmî” bir dergi için herhâlde utanç verici olmalıdır. Jenerikte “Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir” cümlesi bulunmasına rağmen yazıya sansür uygulayan Üzeyir Aslan'ın müdâheleleri ve manipülasyonu yeri geldikçe belirtilecektir. Ancak ana hatlarıyla ifade edecek olursak: **1.** Yazımızın başına bir sayfayı bulan indî yorumlarla dolu bir açıklama ilâve edilmiştir! **2.** Yazının ana başlıklarından “**Makalenin Yayım Aşamalarıyla İlgili Problemler**” kısmı tamamen çıkarılmıştır. **3.** Bazı paragraflarımız kısmen, bazı cümlelerimiz ise tamâmen silinmiştir. **4.** Kimi yerlere dipnotlar konularak bize âit olmayan açıklamalar ilâve edilmiştir! **5.** Yazımızın içinden birtakım kelime ve ilâveler tırnak içine alınmış ve bunlardan hareketle ithâm edici satırlar karalanmıştır. Bu skandal sebebiyle mevzu bahis yazının tam metnini burada yayımlıyoruz.

** Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II” başlıklı bir tanıtım yazısı yazmıştır.¹ Meredith-Owens yazısında Hindî Mahmûd’un “kayıp” eseri *Sergüzeştname*’den heyecanla bahsetmiş, bu eserin bulunması hâlinde ilginç bilgilere ulaşılacağını söylemiştir.

Merhum Âmil Çelebioğlu Hocamız *Kanuni Sultân Süleyman Devri Türk Edebiyatı* adlı çalışmasının “Mesnevî Edebiyatı” bölümünde verdiği örnekler arasında Hindî Mahmûd’un *Sergüzeştname*’sini de saymış ve eserin Edirne Selimiye Kütüphanesi Ahmed Bâdi Efendi Koleksiyonu’nda (nr. 2162) olduğunu belirtmiştir.² Ancak, Osmanlı dönemi deniz savaşları, esâret hikâyeleri gibi konularla ilgili yapılan çalışmalarda Meredith-Owens’in yazısı referans gösterilerek *Sergüzeştname*’nin kayıp olduğu bilgisi tekrar edilmiştir.³

2007’de *Hindî Mahmûd Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kısas-ı Enbiyâsının Tensikidli Metni* başlığıyla doktora tez konumuzu belirledik. Yine 2007’den itibaren Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ndeki akademik özgeçmişimize, İlahiyat Fakülteleri Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı’ndaki öğretim elemanları ve öğrencilerinin sitesi olan turkislamedebiyati.com adresindeki kişisel bilgilerimize doktora tez konusunu ilâve ettik. Anasayfasında “İlahiyat Fakültelerinde Devam Eden Tezler” veri tabanını oluşturarak yapılmakta olan yüksek lisans-doktora tezlerinin künyelerini yayımlayan ve bu kaydı daima güncelleyen TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi’ne tezimizin künyesi yazıldı. Dolayısıyla 2007’den itibaren Hindî Mahmud’la ilgili herhangi bir araştırma yapmak isteyen herkes internet arama motorlarına “Hindî Mahmûd”u yazdığı anda peşpeşe gelen linklerin tamamında doktora tez künyemiz bulunmaktaydı. Tezi hazırlama sürecinde yaptığımız hayli yorucu araştırmalar neticesinde *Sergüzeştname*’nin Edirne nüshasına rastlayınca* 50 yılı aşkın süredir “kayıp”

¹ G. M. Meredith-Owens, “Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, XXIII/3 (London 1960), s. 456-463.

² Âmil Çelebioğlu, *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul 1994, s. 104.

³ Meselâ bk. Alessio Bombaci, “The Turkic Literatures. Introductory Notes on the History and Style”, *Philologiae Turcicae Fundamenta*, Wiesbaden 1965, II, LXVIII; Niccolò Capponi, *Victory of the West, The Story of the Battle of Lepanto*, Macmillan 2006, s. xxx, 210, 289; a.mlf., *Lepanto 1571: La Lega Santa Contro L’impero Ottomano*, Milano 2010, s. 242; Gülğün Üçel-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İstanbul 2003, s. 328; Cemal Kafadar, “Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Century Istanbul and First-Person Narratives in Ottoman Literature”, *Studia Islamica*, sy. LXIX (Paris 1989), s. 131; adı geçen müellif bu makalesini *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken* adlı kitabında “Ben ve Başkaları: On Yedinci Yüzyıl İstanbul’unda Bir Derviş’in Güncesi ve Osmanlı Edebiyatında Birinci Ağızdan Anlatılar” başlığıyla Türkçe’ye aktararak neşretmiştir (s. 39-71; İstanbul 2009) (Meredith-Owens’e atfen Hindî’den bahsettiği kısım, s. 50, 20. dipnot).

* Üzeyir Aslan buraya dipnot ilâve ederek merhum Âmil Çelebioğlu’nun kaydettiği bilgi varken nasıl olup da esere “rastladığımızı” ve “ilk defa kendimiz bulmuşuz gibi tutum takındığımızı” (!) sorgulamaktadır. Eseri bulma mâcerâmızı yayımlanan çalışmamızda uzun

olduğu söylenen eseri ilim dünyasına müjdelemek için 2011'de *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*'nde "Bir İnebahtı Gâzisinin Esâret Hâtıraları: Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd" başlıklı makaleyi neşrettik.⁴ Makalemizin son kısmında da transkripsiyonunu yapıp, şekil ve muhtevâ incelemesini tamamladığımız eseri gerekli notlar ve açıklamalar ilâvesiyle neşretmek üzere olduğumuzu belirttik. 2011 biterken de doktora tezimizi tamamlayıp tezin bir nüshasını Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ne teslim ederek araştırmacıların tezden istifade etmesine izin verdik. Tezin bir nüshasını ayrıca Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne teslim ettik. Tez hazırlayan araştırmacıların bildiği üzere diploma alabilmek için YÖK'e de tezimizi yolladık.⁵

26 Mayıs 2012'de Sivas'ta yapılan *Sivaslı Süfi Şâir Ahmed Süzi ve Dönemi Sempozyumu*'nda sayın Hakan Yekbaş'la tanışma imkânımız oldu. **Çalışmalarımızdan haberdâr olduğunu** kendisinin de Hindî Mahmûd'la ilgili bir makale hazırladığını ayaküstü sohbetimizde bize aktardı.

Sayın Yekbaş'ın künyesini yukarıda verdiğimiz makalesi **Ekim 2012**'de yayımlanınca yazıyı değerlendirme mecburiyeti hissettik. Söz konusu makale üç ana başlık altında ele alınacaktır.

A) Makalenin Araştırma Metodlarının Temel Özelliklerinden Yoksun Oluşu

Sayın Yekbaş makalesinde Meredith-Owens'ten itibaren yukarıda isimlerini verdiğimiz araştırmacılardan ve künyelerini yazdığımız çalışmalardan dipnotlar ve kaynakça da dahil olmak üzere hiçbir yerde bahsetmemiştir. Üstelik makalesini baştan sona "tespit etmiş olduğumuz"⁶ "ilk defa bizim tarafımızdan tanıtılmak-

uzadıya anlattık. Kısaca ifâde etmemiz gerekirse Türkiye'deki bütün yazma eser kütüphanelerinin kataloglarını bir çok anahtar kavramdan hareketle (hediye, sergüzeşt, firkatnâme, firâknâme, hecrnâme, gurbetnâme, hicretnâme, hasbihâl vs...) tararken *Edirne Bâdi Ahmed Efendi Kütüphanesi Yazma Eserler Fihristi*'nde (fihristin hazırlanma tarihi 28.03.1927) nihâyet bu esere rastlamış ve Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi'yle irtibata geçerek eserin online kataloga ilâve edilmesini sağlamıştık. Bütün bu çabalardan **sonra** doktoramızı tamamlamak üzereyken Âmil Çelebioğlu Hocamızın da *Kanûni Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı* adlı eserinde yukarıdaki fihristten hareketle *Sergüzeştname*'yi andığını gördük. Bu sebeple de çalışmalarımızın hiçbir yerinde Ü. Aslan'ın cansiperâne savunduğu H. Yekbaş gibi "ilk defa biz..." deme cüretinde bulunmadık. (Geniş bilgi için bk. Ahmet Karataş, *Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd: İnebahtı Gâzisi Hindî Mahmûd ve Esâret Hâtıraları*, İstanbul 2013, s. 13-14.)

⁴ Ahmet Karataş, "Bir İnebahtı Gâzisinin Esâret Hâtıraları: Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd", *Osmanlı Araştırmaları*, sy. 37 (İstanbul 2011), s. 17-48. Makale neşredildikten sonra gerek bizden gerek dizgiden kaynaklanan bazı hatalar sonraki çalışmalarımızda düzeltilmiştir.

⁵ Tezimizin tamamlandığına dair bilgi YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında yaklaşık 8 ay sonra yer alabildi. YÖK'ün bu tarz güncellemeleri daha sık arayla yapması gerektiğini bu vesileyle ifade etmek isteriz.

⁶ bk. a.g.m., s. 137 ("Özet").

ta”,⁷ “tespitlerimize göre”⁸ “ilim âlemine tanıtılmamız”⁹ şeklindeki ifadelerle kurgulamış, yapılan bunca çalışmayı ve neşri yok saymıştır. 52 yıllık geçmiş bir yana 2007’den beri bir tuşla zaten “ilim âlemi”nin gördüğü bir konu hangi yönüyle “ilk” defa tanıtılmaktadır?

Sayın Yekbaş, “tespit ettiği” (!) *Kıyas-ı Enbiyâ*’nın British Library nüshası üzerinde durmuş, eserin dünya kütüphanelerindeki diğer nüshalarından bahsetmeyerek British nüshasının yegane nüsha olduğu izlenimini yaratmıştır. Halbuki kendisinin de **bizzât** veya **bilvesîle** haberdâr olduğu doktora tezimiz bir **tenkidli neşir** çalışması olduğuna göre *Kıyas-ı Enbiyâ*’nın birkaç nüshası bulunmaktadır. Görüldüğü üzere bilimsel bir makale yazmanın ilk basamaklarını teşkil eden **okuma, araştırma, kaynak tarama, veri toplama** gibi temel hazırlıklar ya yeterince yapılmamış veya yapılmasına rağmen neticeler makaleye yansıtılmamıştır.

B) Makaledeki Bilimsel Hatalar ve Yanlış Tespitler

Bu yazının şüphesiz üzerinde en çok durulacak yanı sayın Yekbaş’ın makalesindeki hatalı okumaları ve bunların yol açtığı yanlış sonuçları ortaya koyduğumuz bu kısımdır. Sayın Yekbaş’ın metin okuma hususundaki temel hatası müellifin/müstenihin yazısına âşına olmadan, metni anlamadan, alelacele çözümlemeye çalışmış olmasıdır. Bilhassa *Sergüzeştname*’de müellif/müstensih kelimeleri çoğu yerde özensizce yazmıştır. Noktaları unutmuş, aynı kelimeleri değişik varaklarda farklı şekillerde kaydetmiş, zaman zaman kelime unutarak veznin bozulmasına sebebiyet vermiştir. Metin okunup bunun üzerine hüküm inşa edilmeye çalışılırken bu hususlar farkedilmeli ve ona göre mesele ele alınmalıydı. Bu hataları makaledeki sıralamaya göre aşağıda değerlendirmeye çalışacağız.

1. Sayın Yekbaş, s. 139’da *Kıyas-ı Enbiyâ*’daki bir beyti “‘Tokuz yüz seksen **idi** târîh / Bu târîhde yazar nazmını râsîh” şeklinde okuyarak Hindî Mahmûd’un *Kıyas-ı Enbiyâ*’yı 980 (1572)’de yazdığını söylemekte, eseri yazarken 68 yaşında olduğunu beyan eden bir başka beyti de referans göstererek Hindî’nin 1504 yılında doğduğu neticesine ulaşmakta ve bu düşüncesini makale boyunca çeşitli vesilelerle tekrarlamaktadır. Halbuki Yekbaş, beyti yanlış okumuştur. Bu yanlış okuma bir dizi yanlış neticelere yol açmıştır. Meselâ şâirin doğum tarihini yanlış belirlemiş, hapis hayatını yanlış hesaplamış, eserin telif tarihini yanlış kaydetmiş, öyle ki Hindî’nin hürken kaleme aldığı eseri, “hapisteyken yazılmıştır.” cümlesine mahkum edebilmiştir (bk. s. 156).¹⁰ Halbuki beytin ilgili mısraı “‘Tokuz yüz seksen **yedi** târîh” şeklindedir. Dolayısıyla, Hindî Mahmûd eserini 1572’de değil

⁷ a.g.m., s. 156.

⁸ a.g.m., s. 171.

⁹ a.g.m., s. 172.

¹⁰ Doğru bilgiler için bk. Ahmet Karataş, *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kıyas-ı Enbiyâ’sının Tenkidli Metni*, I, 25-26.

Mart 1579'da yazmaya başlamış, Ağustos 1579'da bitirmiştir. Hindî Mahmûd eserini Yekbaş'ın iddia ettiği gibi hapisteyken değil, esaretten kurtulduktan sonra kendisini kurtaran Sultan III. Murad'a takdim etmek üzere kaleme almıştır. *Kıyas-ı Enbiyâ*'nın aşağıdaki beyitlerinde bu gayet açık belirtilmektedir.

5. Ki Şâh-ı kâm-kâr devrinde bu ân
Kıyas-ı enbiyâ nazmını ihsân

14. Bu hâl üzre du'âda **Hindî** şâha
Hediyesi budurur pâdişâha

7709. Ki nazma eyledi dil murğı cevân
Diledüm medh ola Sulţân Murâd Hân

2. s. 141'de "**Ri'âyâ** ber-murâd giderdi dâ'im" şeklinde okunan mısradaki "ri'âyâ" kelimesi "halk, tebaa, zımmî" gibi mânâlara gelen "raiyye"nin çoğulu "re'âyâ" olmalıdır.

3. s. 142 ve 144'deki "Görüldi **ilçilige** şâh-ı şarkân" mısraının doğrusu mânâ ve vezne de uygun olarak "Görüldi **ilçilikle** şâh-ı şarkân" şeklindedir.

4. Yekbaş, s. 143'te Hindî Mahmûd'a II. Selim'in "Hindî" mahlasını verme sebebinin onun daha önce kullandığı Hamdî mahlasının çok yaygın olarak kullanılmasına bağlamaktadır. Oysa padişahın ona Hindî mahlasını uygun görmesinin sebebi Hindî Mahmûd'un ten renginden (esmer) dolaydır.¹¹

5. Yekbaş, s. 144'te Hindî Mahmûd'un "14 yıl boyunca her yıl Haremeyn'e hac kafilesiyle gönderilen mahmil-i şeriflere hizmet ettiğini de özellikle söyle"diğini idda etmektedir. Yekbaş burada da Hindî'nin metinlerini doğru çözümlenememiştir. Hindî Mahmûd'un Haremeyn (mahmil) hizmeti 3 yıldır, müteferikalığı ise 14 yıldır. Hindî, her iki eserinde de mahmil hizmeti vesilesiyle üç defa haccettiğini söylemektedir.¹²

6. Sayın Yekbaş'ın s. 146'da "İcâzet oldu döndük **lâle** ile / Sitanbul yolını tutduk şitâbân" mısraını okuyanlar Hindî Mahmûd'un İstanbul'a elinde lâlelerle döndüğünü zanneder! Oysa söz konusu mısraın aslı "İcâzet oldu döndük **Lala** ile" şeklindedir. Hindî Mahmûd'un bahsettiği Lala, II. Selim'in lalası Hüseyin Paşa'dır (v. 980/1572).*

¹¹ Konuyla ilgili geniş bilgi için bk. Ahmet Karataş, *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kıyas-ı Enbiyâ'sının Tenkidli Metni*, I, 26-30.

¹² Konuyla ilgili teferruatlı bilgiler için bk. *a.g.e.*, I, 41-44.

* Bu paragrafın yarısı Ü. Aslan tarafından silinmiştir.

7. s. 146'da "Münâşib hâll-i 'arz olunmuş ol ân" mısraındaki "münâşib hâll-i" kelimeleri "**menâşib hâlli**" olmalıdır.

8. s. 146'da "Bu **hâllü** olmak imiş emr-i Rabbân" mısraındaki "hâllü" "**hâller**" olmalıdır.

9. s. 147'deki "Ki ser-defterde defterdâr Hasan'dur / O ma'zûl ola **pîr açalar** erkân" beytinde "**pîr aç**" mak ne demektir? Mısraın doğrusu "O ma'zûl ola **yir açalar** erkân" olmalıdır.*

10. s. 147'de "Fütûhât **bâb** çün kim oldu meftûh" mısraının da bu hâliyle bir anlamı yoktur. Mısraın doğrusu "Fütûhât **bâbı** çün kim oldu meftûh" şeklindedir.

11. s. 149'da "Eritdüm ol kitâb-çün cân ile **ter**" mısraındaki "**ter**"in "**ten**" olması gerektiği bellidir. Zira "ter" akıtılır, eritilmez.

12. s. 149'da "Virüp küffâr bedel luğf **ehl-i** hünkâr" mısraındaki "ehl-i hünkâr" ibaresi "**ehli** hünkâr" şeklinde olmalıdır. Sayın Yekbaş, özellikle XV ve XVI. asır metinlerinde izâfet "ع"sinin her zaman yazılmayabildiğini, müstensihlerin bazen bu vazifeyi harekeye yükleyebildiklerini göz önünde bulundurmalıydı.**

13. Sayın Yekbaş, s. 156'da Hindî Mahmûd'un *Kısas-ı Enbiyâ*'sını hapiste yazdığını iddia etmekte, 149'da da *Kısas-ı Enbiyâ*'yı hükümdara hediye ettiğini ileri sürerek aşağıdaki beyitleri kaydetmektedir:

39. Kızıl alma'da Papa'nuñ elinde
Olup dört yıl o küffârın ilinde

40. **Hediye** didüm adına anuñ ben
Eritdüm ol kitâb-çün cân ile ten

41. Bi-ğamdillâh getürdüm pâdişâha
Anuñ luğfı ile bitmişdi yara

Halbuki bu beyitlerin *Kısas-ı Enbiyâ* ile ilgisi yoktur. Hindî burada *Sergüzeştname*'sinden bahsetmekte ve **bu eserini** pâdişâha sunduğunu belirtmektedir. Yekbaş mevzuu anlayamadığı gibi, *Kısas-ı Enbiyâ* ile ilgili verdiği bilgilerin altına bu beyitleri yazarak *Kısas-ı Enbiyâ*'nın adının *Hediye* olduğu izlenimini yaratmıştır.**

* Bu paragrafa da müdâhele edilmiştir. Ü. Aslan, H. Yekbaş'a sorduğumuz "pîr aç'mak ne demektir?" sorusunu silmiştir. Oysa bu sorunun gâyesi eski metinleri bugünkü harflere **anlayarak** aktarmanın akademik bir çalışma için elzem olduğunu vurgulamaktır.

** Bu paragrafın büyük bir bölümü Ü. Aslan tarafından metinden çıkarılmıştır.

*** Son cümle Üzeyir Aslan tarafından metinden çıkarılmıştır.

14. s. 150'de Sayın Yekbaş, yukarıda ifade ettiğimiz yanlış okumanın üzerinden varsayımlara devam ederek 982/1574'te serbest bırakıldığını ve bu esnada 70 yaşında olduğunu söylemektedir. Halbuki yaptığımız çalışmalar neticesinde Hindî'nin Rebiülâhîr 983/ **Temmuz 1575'te 64 yaşındayken** hürriyetine kavuştuğunu tespit etmiştik.¹³ Hindî *Kıyas-ı Enbiyâ*'sını 68 yaşındayken yazdığını açıkça söylediğine göre Yekbaş'ın iddia ettiği gibi eserini hapisteyken yazmış olamaz.

15. s. 151'de Sa'lebî'nin *Kitâbü 'Arâisi'l-Mecâlis fî Kasasi'l-Enbiyâ* adlı eserindeki *Mecâlis* ifadesi muhtemelen gözden kaçtığı için *Mecâsil* şeklinde çıkmıştır.

16. Müellifin s. 150-151'de kıyas-ı enbiyâ türü ile ilgili verdiği bilgiler maalesef akademik derinlikten uzaktır. Tamamı yüzeysel olan bu bilgiler *İslâm Ansiklopedisi*'nin oldukça yetersiz *Kıyas-ı Enbiya* maddesinden ve Seyyid Kutub'un popüler bir neşriyat olarak *Kur'an'da Edebî Tasvir* adıyla tercüme edilen eserden derlenmiştir. Oysa doktora çalışmamızda başta İslâm tarihinin ilk tefsir ve tarihleri olmak üzere kıyas-ı enbiyâ türü ile ilgili ana kaynaklara müracaat etmiş, türün Türk edebiyat, san'at ve kültür tarihindeki yeri ve önemi üzerinde teferruatlı bir şekilde durmuştuk.¹⁴ "Kıyas-ı enbiyâ peygamber kıssaları demektir." gibi sıradan bir cümleye bile dipnot veren müellifin çalışmamızın bu kısmını da görmezden gelmesi mânidârdır.*

17. Sayın Yekbaş, s. 152'de *Kıyas-ı Enbiyâ*'nın British nüshasının müstensihinin "Mehemmed" olduğunu ileri sürmektedir. Bunun sebebi son varakın alt kısmındaki sağlı sollu iki kutucukta "Muhammed" isminin yazılmış olmasıdır. "Muhammed" yazılarının hemen üst kısmındaki "Lâilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh" ibâresinden müstensihinin oraya kendi adını değil Hz. Peygamber'in adını yazdığını anlıyoruz. Zaten yazı istifi de hattatların Hz. Peygamber'in ismini yazarken uyguladıkları istif ile aynıdır. Ayrıca, yazma eser kültürüne âşına herkes bilir ki müstensihler -eğer yazacaklarsa- eserin sonuna "fakîr, hakîr, müznib, muhtâc ilâ rahmetillâh..." gibi gayet mütevazı ifadelerle isimlerini karalayiverirler, bu nüshada olduğu gibi kutuların içine sağlı sollu kocaman harflerle yazmazlar.**

¹³ bk. Ahmet Karataş, *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kıyas-ı Enbiya'sının Tenkidli Metni*, I, 127-131.

¹⁴ bk. a.g.e., I, 1-20.

* Üzeyir Aslan buraya dipnot ilâve ederek tezimizin "2012'de kullanıma açıldığı"nı H. Yekbaş'ın ise makaleyi Aralık 2011'de gönderdiğini yazmıştır. Üzeyir Aslan'a H. Yekbaş'ın başından beri tezimizden haberdâr olduğunu ve tezi Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ne Aralık 2011'de teslim ederek umûmun istifâdesi için fotokopi izni verdiğimizi tekrar hatırlatmak isteriz. H. Yekbaş'ın makalesinin **Ekim 2012'de** yayımlandığını, bu geçen süre zarfında hem çalışmalarımıza hem bize ulaşma imkânı olduğunu da belirtelim. Yazımıza sansür uyguladığı yetmiyormuş gibi verdiğimiz bilgileri de manipüle eden Ü. Aslan akademik çalışmalar için yegâne merciin YÖK Tez Veri Tabanı olmadığını bilmiyor olamaz.

** Bu paragrafın yarısı da Üzeyir Aslan tarafından metinden çıkarılmıştır.

18. s. 152'de "hikâyâtı" kelimesi "hikâyâtından" "muhtasar-ı müfid" ibaresi "muhtasar müfid", "bu hâlde" "bu hâlden" olmalıdır.

19. Yekbaş, s. 139'un son beytinde 80 rakamını "seksen" şeklinde okumuşken s. 155'in sonuna yeniden yazdığı aynı beyitte bu rakamı "seksân" olarak okumuştur. Halbuki, eski imlâda bu kelime "clif"li yazılsa bile "seksen" diye okunur.

20. Yekbaş, s. 156'da *Sergüzeştname* nüshası hakkında bilgi verirken nüshanın **sondan** eksik olduğunu söylemektedir. Nüsha sadece sondan eksik değildir. Eser dağılmış, varaklar kopmuş, binlerce beyit kaybolmuştur. Nüsha muhtevaya muttali olmayan birileri tarafından özensizce yapıştırılmıştır. Dolayısıyla Hindî'nin belli bir sırayla kaleme aldığı eserde sıralama karışmıştır.¹⁵ Sayın Yekbaş'ın nüshaya da vâkif olmadığı anlaşılmaktadır.*

21. Yekbaş'ın s. 158'de "Hüve'l-Fettâh" ile ilgili **dipnot göstermeden** verdiği bir paragraflık bilgi ile tezimizde Bekir Kütüoğlu referansıyla kaydettiğimiz bilgileri buraya ararak durumu sizlerin takdirine bırakıyoruz:

Yekbaş:

"**Malum olduğu üzere** eskiden mektup, arzuhâl, tezkere vb. kâğıtların üstünde *Hû* isminin bulunması bir gelenektir. Bir anlamda mektubun besmelesi sayılan *hüve* lafzına Allah'ın isimlerinden biri bitiştirilerek yazılırdı. Bundan maksat, muhataptan beklenenin yerine gelmesine yardımcı olmasıdır. Bu yüzden Allah'ın isimlerinden bir yazılırken, mektubun amacına uygun olmasına dikkat edilirdi. Mesela karşı taraftan bir ihsan veya hediye bekleyenler, hüve'l-Kerîm veya hüve'l-Muhsin, yardım isteyenler hüve'l-Mu'in, hasta olup şifâ bekleyenler hüve'-ş-Şâfi gibi ibâreler yazardı..." (**dipnot yok**)

Karataş:

Bilindiği gibi, Osmanlı inşâ ve kitâbet geleneğinde mektup, arzihâl, arzâ, tezkire vs. yazmanın usul ve kaidelerinden biri de yazılacak metnin başına muhâtabtan beklenenin yerine gelmesine yardımcı olması için "Hüve" lafzı ile birlikte Allah'ın isimlerinden birini bitiştirilerek isim koymaktı. Meselâ maddî bir ihsan talebinde "Hüve'l-Kerîm", "Hüve'l-Mu'tî" veya "Hüve'l-Muhsin", istiânedede "Hüve'l-Mu'in", sığınma yahut yardım isteğinde "Hüve'l-Mugîs", seferde ve gazâda "Hüve'l-Melik", "Hüve'l-Fettâh", "Hüve'l-Mu'in" yazılırdı. (Kaynak olarak gösterdiğimiz dipnot: bk. Bekir Kütükoğlu, "Münşeât Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti", *Ta-*

¹⁵ Geniş bilgi için bk. Ahmet Karataş, "Bir İnebahtı Gâzisinin Esâret Hâtıraları: *Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd*", s. 17-48; a.mlf., *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kısas-ı Enbiya'sının Tenkidli Metni*, I, s. 182-189.

* Bu cümle Üzeyir Aslan tarafından metinden çıkarılmıştır.

rih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: Bildiriler (ed. Mübahat S. Kütükoğlu), İstanbul 1988, s. 174.)

22. s. 160'da "Hakârâne zühûra geldi **el'ân**" mısraındaki "el'ân" "**ol ân**" olmalıdır.

23. Aynı sayfada geçen "manzuzeme" kelimesinden kastedilen herhâlde "manzûme"dir.

24. s. 161'de Sayın Yekbaş, Hindî'nin *Sergüzeştname*'sinde "Vasf-ı âlât-ı Harb" başlıklı bir manzume yazıp burada İnebahtı Savaşı'nda kullanılan silahlardan bahsetmesini "**ilginç**" bulmaktadır. Oysa *Sergüzeştname* aynı zamanda bir gazavâtname'dir. Bu sebeble savaşta kullanılan âletlerden bahsetmesinden doğal ne olabilir? Ayrıca şirin muhtevasını oluşturan ok, yay, mızrak, kılıç, top gibi devrin silahları hangi açılardan "**ilginç**"tir?*

25. s. 161'in son beytinde "Zamm-ı toköz **eyle** bilür 'irfân" mısraındaki "eyle" yanlış okunduğu için vezni bozmaktadır. Mısra "Zamm-ı toköz **ile** bilür 'irfân" şeklinde olmalıydı.

26. s. 162'deki ilk beyit ise şöyle okunmuş: "Şoydılar her **gemi de** maħbûsı / **Atdılar cümle-i olar** 'uryân"! Birinci mısra da ayrı yazılan "de" bağlaç değildir. Kelime "gemide" şeklinde yazılmalıdır. Sayın Yekbaş, "**Atdılar cümle-i olar** 'uryân" şeklinde okuduğu ikinci mısra ne anlatmak istediğini de keşke yazsaydı! "Cümle-i olar" şeklinde bir terki b olur mu? Mısra n doğrusu "**İtdiler cemmûñ olar 'uryân**" şeklindedir.

27. s. 164'teki elifeyede "Te didi tâ erlige yazıldı" şeklinde okunan mısradaki "tâ erlige" ibaresi "tâ ez el ki" şeklinde olmalıdır. Nüşhada her ne kadar "ج"nin üstünde nokta yoksa da yukarıda da belirttiğimiz gibi müstensih/müellif bu tarz hataları metin boyunca yapmaktadır. Eğer nüsha müellif hattıysa bunun çetin şartlar altında yazıldığını tahmin etmek zor olmasa gerektir. Dolayısıyla nokta ve harf düşüklüklerinden kaynaklanan hataları fark edip metin tamiri yoluyla beyitlerin anlamını çıkarmak gerekmektedir. Aksi takdirde "Te didi tâ erlige yazıldı" gibi anlamsız mısralar ortaya çıkar!***

28. s. 164'te "Hu didi hayr ola **şakki** anuñ" şeklinde okunan mısra da bu hâliyle bir mânâ ifade etmemektedir. Doğrusu "Hu didi hayr ola **şoñu** anuñ" olmalıydı.

29. s. 165'te "Ze didi zâr idüben âh **itmek** / Râh açıldı sizüñdür meydân" beytinde geçen "**itmek**" beytin mânâsından da anlaşılacağı üzere "**itmeñ**" olacaktır.

30. s. 165'te "Cümle **eşkal-i hıfz** ider Mennân" mısraı "Cümle **eşkalî hıfz** ider Mennân" şeklinde olmalıdır.

* Bu cümle Üzeyir Aslan tarafından metinden çıkarılmıştır.

** Paragrafın yarısı (son üç cümle) Üzeyir Aslan tarafından metinden çıkarılmıştır.

31. Aynı sayfada “Tı didi tay idüñ mekân **yilüñüz**” şeklinde olması gereken mısra ise “Tı didi tay idüñ mekân **bilüñüz**” olarak okunmuştur.

32. Yine s. 165’te “‘Ayn **eydür** ‘âlemüñ işâretüni” mısraındaki “eydür” vezin ve mânâ icabı “**ider**” olmalı.

33. s. 165’te “Kim ki **az çoğa** eyleye şükrân” şeklinde okunan mısra “Kim ki **aza çoğa** eyleye şükrân” olarak okunmalıdır.

34. s. 165’te “Gitdi ğam şâd ola **demi vîrân**” olarak okunan mısraın da ne dediği anlaşılmamaktadır! Halbuki doğrusu “Gitdi ğam şâd ola **dil-i vîrân**”dır. Böylece mısradaki anlatılmak istenen husus da vuzuha kavuşmaktadır.

35. s. 166’da “Nûn didi...” şeklinde başlayan mısradaki “nûra reh” ibaresi okunmamıştır.

36. s. 167’de “Bu mağbûs **yâr ile** olındı seyrân” şeklinde okunan mısra yine hem mânâyaya hem de müstensihin genel yazım şekline uygun olarak “**yârânla**” şeklinde okunmalıydı. Mısradaki Hindî Mahmûd Roma şehrini “yâr”i ile değil, hapis arkadaşlarıyla gördüğünü anlatmaktadır.

37. “O hâşâ **dir ki** tañrımızdır ‘Îsâ” şeklinde okunması gereken mısra ise “O hâşâ **dîn ki** tañrımızdır ‘Îsâ” şeklinde okunmuştur.

38. Yekbaş, s. 167’de “Ki her sâl içre...” şeklinde başlayan beyit ile “O hâşâ dir ki...” beyitlerinin yerlerini değiştirmiştir.

39. s. 167’de “Olur dînâr on biñ **ile** iz’ân” şeklindeki mısra ise “Olur dînâr on biñ **eyle** iz’ân” olarak okunmalıdır.

40. s. 168’de “Tıoñuz çaldı şanasın **kelb** ol an” mısraı “Tıoñuz çaldı şanasın **kelbi** ol an” olarak okunmalıydı.

41. “Ki dirler budurur **âyîn ü edyân**” şeklinde okunan mısra da -nüshada her ne kadar “, ” harfi varsa da mânâ icabı “Ki dirler budurur **âyîn-i edyân**” şeklinde okunmalıydı. Zira yukarıda da ifade ettiğimiz gibi nüshada bu tarz hatalar hemen her varakta göze çarpmaktadır.

42. s. 169’da “O dem tâbût içine **korlar** anı” şeklinde olması gereken mısra “O dem tâbût içine **kodılar** anı” biçiminde okunduğundan vezin bozulmuştur.

43. s. 169’da “Kemerden tâbût üsti **kıldı** hâlî” olarak okunan mısra “Kemerden tâbût üsti **kıldı** hâlî” şeklinde okunmalıydı.

44. s. 169’daki “Papanuñ **şekl-i naķş** olındı ol ân” mısra da “Papanuñ **şekli naķş** olındı ol ân” olarak okunmalıydı.

45. Yekbaş, “şenbe” kelimesini de kâh “şenbe” kâh “şenbih” olarak okumuştur. bk. s. 161: “Rûz-ı yek-şenbe idi ğapudân”, s. 169: “Rûz-ı se-şenbih idi vaķt-i ‘aşr”.

46. s. “Dinilür Betro-yı aşhâb-ı ‘Îsî” mısraında yapılan müteselsil terkiib yerine mısra “Dinilür Betro’yı aşhâb-ı ‘Îsî” şeklinde okunarak Hindî’nin Pietro’yu Hz. İsa’nın ashâbı olarak anlatmak istediği görülmeliydi.

47. s. 170’de “Zeriyile hac degmiş yaçasına” şeklinde okunan mısranın doğrusu “Zer-ile haçı dikmiş yaçasına” şeklindedir.

48. Sayın Yekbaş Hindî Mahmûd’un *Sergüzeştname*’sinin kaside nazım şekliyle yazıldığını ifade etmektedir. *Sergüzeştname*’nin nazım şeklinin kaside olduğu kanaatinde değiliz. *Sergüzeştname*’yle alâkalı hazırladığımız çalışmada eserin nazım şekliyle ilgili yaptığımız değerlendirme şu şekildedir:

Sergüzeştname’de birkaç nazım şekli kullanılmıştır. Ancak eser, başta gelen nazım şekli itibariyle de oldukça ilginçtir. **Tertibi** (Besmele, tevhid, münâcât, na’t-ı Nebî, na’t-ı çâr-yâr-ı güzîn, na’t-ı Hz. Hasan-Hüseyn, na’t-ı ashâb, medh-i pâdişâh, sebeb-i te’lif, vasf-ı bâis-i nazm...), **hâkim vezinleri**, **tarzı** ve **üslûbu** dikkate alındığında eserin nazım şekli mesnevî gibi görünmektedir. Nitekim merhum Âmil Çelebioğlu da *Sergüzeştname*’yi Kanûnî devrinin “mesnevî edebiyatı” içinde değerlendirerek eserin bu tarzda kaleme alındığını açıkça belirtmiştir.¹⁶ Ancak kafiye örgüsüne bakıldığında Hindî’nin mesnevî nazım şeklinin kendine mahsus ana kaidesine (aa, bb, cc, dd, ...) uymayarak beyitlerin sonunu “-ân” kafiyesiyle tek sese ircâ edip bir önceki beyte bağladığı görülmektedir (aa, ba, ca, da, ...). Bu durum eserin hâkim nazım şekline kasîde dememizi gerektirmektedir. Fakat o, eserde farklı bir nazım şekli kullandığında çoğunlukla “kasîde, gazel, kıt’a, beyit” başlığını koyarak o manzumenin şeklini ayrıca belirtmiş, ana konuya dönerken ise genelde “nazm” veya “ve lehû” başlığını kullanmıştır.

Öte yandan sayısı iki yüzü aşan vezin hatâsı, aynı manzume içinde bile kafiye oluşturmak için sık sık aynı kelimelerin kullanılması,¹⁷ hattâ bazan peşpeşe gelen beyitlerde aynı kelimeyle kafiye oluşturulması,¹⁸ bir çok mısra da vezni tutturmak yahut mısraı tamamlamak için ilâve edilen “ki, kim, hem, dahı, iy, dinle, gör, inan” gibi kelimeler, çoğu yerde edebî sanatlardan uzak basit tahkiye tarzıyla konunun anlatılması gibi eserin barındırdığı bir yığın edebî

¹⁶ bk. Âmil Çelebioğlu, *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, s. 104.

¹⁷ 921 beyitlik manzumenin %25’inin kafiyesinin sadece bir düzine kelimeyle oluşturulması (36 beyit “cân”, 28 beyit “gebrân”, 22 “devrân”, 21 “sultân”, 20 “yârân”, 18 “Yezdân”, 18 “civân”, 15 “Sübhân”, 14 “Raḥmân”, 12 “divân”, 12 “seyrân” 12 devrân...) eserin kafiye bakımından ne kadar fakir olduğunu bize göstermektedir.

¹⁸ Meselâ 92 ve 93. beyitlerde kafiye “zebân” kelimesiyle oluşturulmuş, 390 ve 392. beyitlerin kafiyesi “yârân” kelimesiyle sağlanmıştır.

problem onun ana manzumesine Türk edebiyatının edebî gücü en yüksek, en sanatlı nazım şekli olan “kasîde” dememize mânî olmaktadır. Üstelik Hindî Mahmûd’un *Sergüzeştname*’yi 8000 beyit olarak kaleme aldığını göz önünde bulundurduğumuzda¹⁹ bu kadar geniş hacimli bir eserin nazım şekline kasîde dememiz zaten mümkün değildir. Eserdeki tevhid, münâcât, na’î, mersiye gibi manzumeler kasîdeyse de hem yukarıda bahsettiğimiz hususlar ve problemler hem de eserde esas itibarıyla savaş ve esâretle alâkalı birbirini takip eden konuların **hikâye edilmesi** *Sergüzeştname*’yi bir “kasîde mecmuası” olarak değerlendirmemizi de imkânsız kılmaktadır. O yüzden kafiye sistemiyle kasîdeye, bunun dışındaki bütün yönleriyle mesnevîye uyan *Sergüzeştname*’nin hâkim nazım şekline genel anlamıyla **manzume** demenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.²⁰

49. Makale baştan sona incelendiğinde Yekbaş’ın Hindî Mahmud’un hayatıyla ilgili verilen bilgilerin çok yetersiz olduğu, Hindî’nin eserlerinde kendisiyle ilgili kullandığı anahtar kavramları doğru okuyamadığı ve bu yüzden de onun hayatını düzgün bir şekilde ortaya koyamadığı görülecektir.*

C) Makalenin Yayın Aşamasıyla İlgili Problemler**

Türkiye’nin yüksek öğretim sistemi öteden beri bir yığın problemle uğraşmaktadır. Sınavlar, özlük hakları, öğretim elemanlarının gelir seviyesi, akademik basamaklar, rektörlük seçimleri, yeni üniversiteler, döner sermayeler, kaynak aktarımları, atamalar vs. meseleler arasında akademik faaliyetlerin durumu, akademisyenlerin ilmi yeterliliği, ulusal ve uluslararası bilimsel yayımların nicelik ve niteliği, üniversitelerimizin dünya üniversiteleri arasındaki konumu gibi esas konuşulması gereken mevzular gölgede kalmaktadır. Türkiye’de hemen her üniversitenin, bazı üniversitelerde ise her fakültenin bir veya birkaç dergisi

¹⁹ 38. Ki yazdım anda cümle **sergüzeşt**tim
İdüp cûş anda deryâ gibi taşım

39. **Sekiz biñ beyt** ile yazdım kitâbum
Naşîhat idi yârâna hîtâbum (*Kıyas-ı Enbiyâ*, 2^b)

²⁰ Ahmet Karataş, *Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd: İnebahtı Gâzisi Hindî Mahmûd ve Esâret Hâtrâları*, s. 208-209.

* Üzeyir Aslan bu paragrafın yarısından fazlasını silmiştir.

** Bu bölüm maalesef metinden tamâmen çıkarılmıştır. Üzeyir Aslan buraya yazdığı notta ise “yoğun bir mesai içinde oldukları hâlde zaman ayırıp herhangi bir ücret talep etmeden...rapor yazma zahmetine katlanan...” hakemleri ve hakemlik müessesesini zan altında bıraktığımızı iddia etmektedir! Oysa H. Yekbaş’ın **hakemlere gönderildiği söylenen makalesi ortadadır**... Ayrıca bizler hakemlik yapmanın bir lütuf değil akademik bir vazife ve “yoğun mesâî”nin bir parçası olduğu kanaatindeyiz. Nitekim YÖK yayımladığı akademik terfi kriterlerinde hakemliği “akademik faaliyet” kapsamında değerlendirmekte ve yapılan hakemliklere puan vermektedir.

bulunmaktadır. Malum olduğu üzere bir araştırmacı yazısını bilimsel bir dergiye gönderdiğinde Yayın Kurulu toplanarak yazıyı inceler.²¹ Hakeme gönderilip gönderilemeyeceğine karar verir. Hakeme gönderilecekse konunun uzmanı en az iki hakeme yazıyı gönderir. Hakemlerden makaleyi tashih etme önerisi gelirse müellif istenen düzeltmeleri yapar ve yazı yayımlanır. Hakemlerin reddettiği bir makale ise yayımlanamaz. Ancak yıllardır dergi yayın kurullarında üyelik ve editörlük yaptığımız için bugünkü şartlarda bu sürecin çeşitli problemleri ihtiva ettiğine şahit olmaktadır. Bunların başında hemen tamamı akademisyenlerden oluşan hakemlerin makaleleri okumaya zaman ayıramamaları gelmektedir. Okuyup değerlendirilmek üzere hakemlere gönderilen makaleler maalesef bazen üzerinde hiç kalem oynatılmadan, sadece değerlendirme sayfasındaki sorulara alelacele yazılmış “evet”lerle geri gönderilmektedir. Bu durum ortaya bu yazının ana konusunu oluşturan Hakan Yekbaş’ın makalesi gibi bir çok açıdan problemlili makalelerin de neşrine sebebiyet vermektedir. Öyle değilse, Sayın Yekbaş’ın makalesinin hakemleri **“Makale orijinal midir? Temel kaynaklar ve yeni araştırmalar yeterince değerlendirilmiş midir?”** gibi sorulara nasıl **“evet”** diyebilirdiler? Yukarıda sıralandığı üzere makaledeki elli çeşit hatanın hiç olmazsa bir kısmı nasıl olup da farkedilmedi? Metin üzerine kurgulanmış bir makalede müelliften **neden metinlerin orijinal nüshası istenmedi? “Metin doğru aktarılmış mıdır?”** tarzı bir soruya **nasıl olumlu cevap verilebildi?**

Sonuç olarak, üzerinde dört yıl fiilen çalıştığımız, makale yazdığımız, doktora tezi hazırladığımız ve *Sergüzeştname*’sini neşretmek üzere olduğumuzu hem makalede hem de tezde söylediğimiz Hindî Mahmûd ve eserleri ile ilgili yeni bir buluş, farklı ve tam bir nüsha, orijinal bir belge, müellifin hayatına dâir yeni bir ipucu bulmadığı hâlde Hakan Yekbaş’ın bütün emeğimizi hiçe sayarak, görmezden gelerek, üstelik ilk defa kendisinin bu konuyu ele aldığını da birkaç defa söylediği bir makale yazıp bunu neşretmesi bilimsel ahlâkla bağdaşmamaktadır. Yazının başından itibaren ortaya koyduğumuz üzere, makale orijinal olmadığı gibi alanına bir katkı da sağlamamakta, okuma hataları ve bunun doğurduğu bir yığın bilimsel yanlış ve hatalı tespit barındırmaktadır. Makalenin yayımlandığı derginin jenerik sayfasında yer alan “Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir” cümlesindeki “sorumluluk” her neyi ifade ediyorsa yazar bu sorumluluğun gereğini yapmak zorundadır.*

²¹ *Türk Kültürü İncelemeleri* dergisinin Yayın Kurulu’na 07.10.2012 tarihinde gönderdiğimiz e-postada nasıl bir **“ön inceleme”** gerçekleştirdiklerini sormamıza rağmen hiçbir cevap alamadık.

* Bu sonuç paragrafına da müdâhele edilmiş, sadece bir cümle yayımlanmıştır.